

POTOVANJE SKOZI MLADOST

Milan Šega

I.

Bilo je na pol službeno potovanje. Tako si je vsaj mislil. Da bi odšel tja, v mesto, kjer se je pred osemindvajsetimi leti rodil, samo zavoljo nekakšne sentimentalnosti, tega bi si nikoli ne odpustil. To je sovražil. Zato si je tudi izmislil opravičilo, ki je bilo sicer več ali manj šibko, a je vendar vsaj nekaj ur držalo in mu pomagalo, da je sedel na vlak in se s čisto vestjo odpeljal. Več pa tako ni bilo potrebno. Premagal je svojo prvo nebogljenost, se hitro otresel vsega, kar ga je še mučilo, in s poniglavo veselostjo ugotovil, da je stvar v redu. Sedel je v kupeju pri oknu in se smehljaj. Vsa ta stvar je bila kar vražje v redu! Potlej pa je še nekaj zamomljal in si prižgal cigareto. Bil je zadovoljen sam s seboj in z vsem: da je sedel v vlaku, da je bil kupe na pol prazen in da se vozi tja, v mesto, kjer se je pred 28 leti rodil, brez vsakršnih sentimentalnih občutij, ki so mu bila že od nekaj zoprna. Prižgal si je cigareto in veselo zamomljal:

»Kakšen bedak! Po dveh dneh se bom vrnil. Ogle dal si bom dve gledališki predstavi, intervjuval direktorja in po dveh prekokanih nočeh sedel spet na vlak...«

Potem se je nenadoma nekoga spomnil. Bilo je davnaj, ko ga je srečal. Smešen, droban obraz. Kodrasti lasje in oči skoraj brez barve. Morda svetlo zelene. Morda vodeno plave. Sedela sta skupaj v šolski klopi. Da, v tretji gimnaziji, tik za dekletom — za Dino — ki je imela goste črne lase. Te barve ni pozabil. Ni pa se mogel domisliti, kakšne oči je imel tisti deček. Morda sive. V tretjem razredu je ta deček napisal igro in v neki široki veži so jo nekega nedeljskega dopoldneva tudi uprizorili. Dina je igrala princeso. Princeso s črnimi lasmi in deček, ki je to igro napisal, je rekel, da princ s črnimi lasmi ni. Zahteval je od nje plave lase. In Dina — imela je prelepe, goste in bleščeče črne lase — je na predstavi v neki široki veži prekrila svoje lase s plavo lasuljo. Plavo ali pa sivo. Tega ni več vedel. Vsekakor je bila zelo smešna in ker je bil on sam princ, ji je to tudi rekel. Rekel ji je:

»Ne bi ga smela ubogati. Ti veš, kak čudak je. Poznam zelo lepo princeso, ki ima črne lase.«

Nato je zajokala in je rekla, da ne bo nikoli več igrala. Rekla pa je tudi, da je deček, ki je to igro napisal, bedak in da ga ne mara več. Da ga sovraži.

»Obiskal ju bom,« je rekel in je bil zadovoljen sam s seboj.

Ta, ki se ga je nato spomnil, ni bil deček. Vlak je zavozil v tunel. Sedela sta drug nasproti drugemu. Oba v foteljih. Oba v foteljih iz temno rdečega pliša. Ta, ki je zdaj mislil nanj — tunel je bil zelo dolg in zrak v kupeju je bil poln saj — ta je bil zelo suh, koščen in je imel svetlosive oči, ki so gledale vanj skozi debela stekla staromodnih naočnikov. (Še isti večer jih je razbil. Z glavo je udaril ob vrata in jih razbil. Bil je pijan.)

»Z mano pojdeš,« je dejal in v očeh za debelimi stekli sta se prikazali dve solzi. Jokal je pogosto. Jokal je vedno, kadar ga ves dan ni bilo domov. Takrat ga je poklical k sebi in sta sedla v fotelje. »Saj sem tvoj oče, ali ne?«

Fant je prikimal. Z njim, s svojim očetom, pa le ni hotel. Dejal je:

»Kaj pa mama? Pa Marta?«

Oče se je nasmehnil. Jokal je in se je nasmehnil in ko se je nasmehnil, je bil še bolj star in še bolj neboljen. »Kdaj pozneje jima bova pisala, da prideta za nama. Veš...«

»Ne,« je rekel fant. »Brez mame in Marte...«

Oče pa je rekel: »Pusti to. Žensk ne maram. Še nikoli nisi bil tam, kamor bova zdaj šla. Lahko boš lovil ribe, postrvi. Zjutraj boš lahko spal, dokler se ti bo le ljubilo. Jaz bom pa pisal. Zaslužil bom denar, ti boš pa ves dan prost. Nič te ne bom vprašal, kje si se čez dan potepal. Pa tudi policajev tam ni. Nikogar ne bo, ki te bo motil. Greš?«

»Brez mame in Marte...«

Oče je neboljeno zamahnil z roko. »Pusti to... Žensk ne maram. Saj si fant, ali ne?« Snel je naočnike in si jih obrisal z robcem. Brez naočnikov se mu je obraz čudno spremenil. Vzbujal je usmiljenje. Še vedno je jokal. In tak je bil kot tista Martina punčka, ki ji je nekoč v jezi poruvala lase in jo skozi okno vrgla v blato. Ležala je v blatu, brez las in vsa oskubljena. Smešna in uboga. Bila sta z Marto na oknu in jo gledala. Marta je nato stisnila glavo med ramena in tiho rekla: »Kaj se ti nič ne smili? To je moja punčka.«

»Ali veš, čemu pijem?« je vprašal oče. »Ali veš, zakaj sem tak?«

»Danes nisi bil v službi,« je rekel fant. Zjutraj sta bila z materjo v pisarni. V banki, kjer je bil oče uradnik.

»In ti veš, zakaj nisem bil tam?«

Fant je molčal. Stara stenska ura je glasno tiktakala. V kuhinji je tekla voda. Francka ima svojega ljubčka v kuhinji. Kje je mama? Da bo lahko lovil postrvi? Take z rdečimi pikami? V nedeljo ga je

policaaj ujel, ko je bil ravno na ograji. Onkraj na drevesu so bile prelepe divje češnje. V stražnici so telefonirali po očeta.

»Grem,« je rekel fant. »Če boš res pisal...«

V kupeju se je zasvetlikalo. Zdaj je šele videl, da je bilo okno na hodniku odprto. Ko je prižigal cigareto, je imel roke črne od saj. V grlu ga je dušilo. Ga bo obiskal? Ne. Oče je bil mrtev. Umril je, ko mu je bilo osemnajst let.

Na postaji ni bilo nikogar. Nikogar, ki bi prišel zaradi njega. Stal je tam in se oziral okoli sebe. Pozabil je pisati Marti. Če bi ji pisal, bi bila zdaj tu, prišla bi z avtom in njemu ne bi bilo treba stati na peronu in se ozirati kakor človek, ki v mestu nikogar ne pozna. Toda bogve, če bi Marta res prišla. Moža ima in dva otroka. Mož ima avto. Marta mu je nekoč rekla, da je dober človek in da jo ima zelo rad. Spoznala sta se takoj po vojni. Bogve, če bi res prišla?

Zato je šel peš. Bilo je poldne in ceste so bile prazne. Sijalo je vroče poletno sonce. Bil je junij, pa je bilo vroče kot v najvišjem poletju. Šel je čez most. Asfalt pod nogami je bil mehak in se mu oprijemal podplatov. To mu je bilo všeč. Lahko bi se sezul in z bosimi nogami mencial razmehčani in vroči asfalt. Dobro, da ni bilo Marte z avtom. Pred njim je še dolga pot, lahko stopi v kak bife in popije kavo. Lahko se ustavi in si to ali ono ogleda. Rad bi videl vodnjak sredi Glavnega trga. In vežo na magistratu. Tam je bilo zmerom tako hladno. V parku bo sedel na klop. Gledal bo otroke na igrišču. Na igrišču, kjer je nekdam...

»Kakšen bedak,« je veselo zamomljal predse. »Po dveh prekrokanih nočeh bom sedel spet na vlak in se odpeljal domov... Semle stopim.«

Stopil je v bife, kjer je dišalo po razlitem vinu, in popil kozarček žganja. Potem se je ustavil pred vodnjakom sredi Glavnega trga. Ustavil se je pred magistratom in odprl velika, težka vrata v temno in hladno vežo. Na igrišču je sedel na klop, ki je bila stara in majava, pod drevje, ki je s svojimi težkimi vejami segalo skoraj do tal in jih je moral razmakniti, da je lahko sedel. In razmakniti tudi zato, da se mu je odprl razgled po parku, ki ga je videl tudi z zaprtimi očmi in ga je videl tudi takrat, ko ni sedel na tej stari in majavi klopi, ko je bil sam v svoji sobi daleč od teh gostih in dolgih vej, ki si jih je držal razprte ob obeh straneh glave.

Da, bogve, če bi Marta res prišla, če bi res prišla na postajo in ga z avtom odpeljala na svoj dom, k možu in k otrokoma?

Mislila je na dve stvari: na Ivico, ki je dobila norice, in na mater, ki je že drugi dan tožila, da ji ni dobro in da ne more spati. Ni bila prehudo vznemirjena. Bila je sama v kuhinji in si kuhala črno kavo. Ivica je bila vesel otrok. Imela je norice, toda te ji niso mogle vzeti dobre volje. Če je prisluhnila, je lahko slišala njen glasek iz sosednje sobe. O, ne, to ni bil jok. Kadar je jokala, takrat je jokala pošteno. Takrat je tulila. Takrat je nisi mogel ustaviti. In Marti se je zdelo, da je tako prav. Če se dere, si je rekla, naj se dere pošteno. To bo zdrav in vesel otrok. Iz kredence je vzela skodelico in jo postavila na mizo. Kuhinja je bila polna vonja po močni črni kavi. Pila jo je počasi in z užitkom (Boris, njen mož, tega ni mogel razumeti, on ni pil kave, on ni kadil in edino, na kar je bil res nor, sta bila lov in pa nogomet) in med srebanjem je z dvignjeno glavo nastavljala uho cvilečim, samozadovoljnim glasovom iz sosednje sobe. Deklič se zabava. Ne potrebuje je. Potem si je prižgala cigareto in če ne bi bilo tu še druge misli, misli na mater, bi ji bilo dobro. Zase ni zahtevala veliko. Nič nemogočega. Imela je pravzaprav vse, kar si je želela. Skoraj vse. Toda tu je še mati. Te ni slišala. Ta ni ne jokala in je ni nikoli poklicala. Ležala je v svoji veliki, stari postelji, ki je bila nekoč zakonska postelja, mirno in tiho, drobcena pod široko odejo, v sobi z dvema črnima omarama in črno mizo, v sobi, iz katere je hodila samo še na vrt. Do pred dvema dnevoma. Od takrat leži in toži, da je vsa slaba in brez volje. Ne more spati. Leži v veliki postelji in njen obraz je še bolj droban in še bolj siv. Toda oba ta dneva je ni niti enkrat poklicala. Kadar je šla k njej, je storila to tako, da je obstala med vrati in jo vprašala, če kaj želi. Samo enkrat je prišla do postelje, takrat, ko jo je vprašala, če naj telefonira po zdravnika. Imela je občutek, da ne mara v bolezni nikogar poleg sebe, da ji je boljše, če je sama z obema črnima omarama in črno mizo. Včasih je bila drugačna. Marta je vstala od mize in pomislila: Kako rada je imela mama včasih ljudi okoli sebe. Skoraj ni bilo dneva, da jih ne bi imela po nekaj pri večerji.

Stopila je k vratom v materino sobo, jih odprla in tiho vprašala:

»Bi kaj rada, mama?«

Mati je ležala z zaprtimi očmi. Droban, siv obraz ji je bil na pol zakrit z dolgimi obledelimi lasmi, ki so bili nekoč črni in bleščeči. Ni se zganila. Kakor da je ni slišala. Če ji ne bi prsti božali odeje, bi lahko mislila, da spi. Zato je rekla še enkrat:

»Bi kaj rada? Mislila sem, da me potrebuješ?«

»Klicala sem te.« je rekla mati. Ni se zganila. Ni odprla oči in prsti so ji narahlo drseli po odeji.

»Klicala?« Marta je zaprla za seboj vrata in se približala postelji. »Kdaj pa si me klicala? Bila sem ves čas v kuhinji. Slišala sem, kako je Ivica cvilila, nisem pa slišala, da bi me ti klicala. Oprosti mi.«

Mati se je komaj vidno nasmehnila. »Ne, ne,« je rekla. »Saj ne mislim tako. Praviš, da je Ivica cvilila? Kako pa ji je?«

»Cvili, ker je sama in se tako zabava,« je rekla Marta in se tudi ona rahlo nasmehnila. Mati je imela Ivico zelo rada. Rada je imela njeno veselost in njeno dobrodušnost. Rada jo je jemala s seboj na vrt in Ivica je bila v hiši edina, ki je smela k njej na posteljo. Zato je tudi hotela vedeti, zakaj je otrok cvilil. »Mi lahko zdaj poveš, čemu si me klicala?« je rekla Marta.

Mati je potegnila še drugo roko izpod odeje. »Seveda,« je rekla in z obema rokama pogladila debelo, mehko odejo, pod katero je skoraj ni bilo videti. »Pismo za Petra bi mi napisala. Po vojni je bil samo enkrat pri meni. Piši mu, da bi ga rada videla. Kaj le neki počne, ta neumni fant?«

Neumni fant! Tako mu je mati vedno rekla. Imela ga je rada in mu je rekla neumni fant. Njej ni kaj podobnega nikoli rekla. Petra je imela dosti rajši, kar pomni, je bil zanjo edini, ki ji je smel kaj reči, ki je bil lahko v šoli slab in ga ni udarila, ki ji je nekoč vzel iz omare denar in ga je tistikrat sicer udarila, a dosti manj kot njo, ko jo je prvikrat zalotila s fantom na cesti. In vendar je bil Peter nekoč čisto drug, kot je Ivica zdaj. »Pisala mu bom,« je rekla Marta. »Mogoče bo res prišel.«

»Reci mu, da sem bolna in da bi ga rada videla. Reci mu...« Mati se je na blazini obrnila in jo pogledala, z licem, ki ga je preletel drget nenadne bolečine. »Moraš me razumeti,« je rekla. »Ne bi te prosila, da mu piši, če me ne bi bilo nečesa strah. Nečesa...«

»Pisala bom,« je rekla Marta. Mati je zaprla oči in ona je strmela na njen obraz, na njene obledele lase in na roke, ki so obmirovale in bile videti, kot da se ne bodo nikoli več premaknile. Morala bi ji še nekaj reči, nekaj, kar bi jo nemara potolažilo in kar bi ji povedalo, da le ni tako hudo, kot ona misli. Vendar tega ni mogla reči. Z materjo takih besed nista uporabljali. Kar se spominja, ni bila mati z njo nikoli preveč nežna in nikoli ji ni rekla nič takega, kar bi ji dalo vedeti, da jo ima rada. Da jo ima tako rada, da ji bi to tudi pokazala, kot je to pokazala zmerom, kadar je imela pred seboj Petra, njenega mlajšega brata. Petra, ki mu je mati rekla neumni fant. »Pisala mu bom,« je rekla Marta in tiho zaprla za seboj vrata.

Zdaj ni več mislila na Ivico, ki je imela norice in je cvilila, ker je bila sama in ji je bilo dolgčas. Ni več mislila na mater, ki je bila prav tako sama v svoji sobi, sama s črnima omarama in črno mizo, kamor je včasih pogosto vabila svoje goste na večerjo, in ki je mislila na smrt. Mislila je na Petra. Na svojega po poli brata. Sedla je k moževi pisalni mizi in mu pisala, naj pride domov, k materi, k njuni materi, ki je bolna in ki bi ga rada videla. Skozi odprto okno je pihal topel veter, ki ga je čutila v lasih, in ta veter, ki je prinašal v sobo vonj po razgreti zemlji, ji je priklical v spomin Petra, kakršen je bil nekoč pred leti, ko sta hodila skupaj iz mesta na kopanje in ko ji je rekel, da bo moralo biti njegovo dekle podobno njej, Marti. Ob vodi sta se slekla in on ji je rekel, da bo moralo imeti njegovo dekle plave lase in belo kožo in tenak vrat in da se bo moralo spoznati na znamke in na šah, drugačne, je rekel, ne bo maral. Ležala sta ob vodi, ki je bila temno zelena in mrzla. Peter je ležal na hrbtu in sanjaril o dekletu, ki jo bo imel rad, njej pa je bilo hudo in je bila jezna, da je sanjaril o dekletu, ki naj bi bila podobna njej.

»Moral boš biti dober z njo,« mu je rekla in se mu nasmehnila, da bi prikrila svojo jezo.

»Seveda bom dober z njo,« je odvrnil Peter, ki ni razumel, kaj hoče od njega. »Zakaj pa ne bi bil dober z njo?« Gledal je v nebo in ni videl, da je bila jezna in nejevoljna, ker ji je tako odgovoril.

»Tvoj oče ni bil nikoli dober z najino materjo,« je rekla Marta.

»Toda jaz bom,« je odvrnil Peter. »Nisem tak kot moj oče.« Potem se je obrnil k njej in še rekel: »Kaj misliš, da sem tak kot moj oče?«

»Ne,« je rekla. »Ne mislim, da si tak kot tvoj oče.« Potem pa je še rekla: »Če boš hotel imeti deklet, te ponoči ne bo smelo biti več strah, ko boš sam v sobi.«

»Obljubila si mi, da o tem ne boš več govorila.« Njegove oči so potemnele. Če mu reče to še enkrat, bo zajokal. Vedela je za gotovo, da bo zajokal. Stekel bo od nje in se skrnil, da ga ne bi videla.

»No,« je rekla in se mu spet nasmehnila, toda zdaj ne zato, da bi mu prikrila svojo jezo. Bila je zadovoljna, ko je videla, kako so mu potemnele oči. »Ti pa nikar ne govori tisto o nekem dekletu... ne maram, da bi bila meni podobna... ne maram, da govoriš o njej.«

Vstala je od pisalne mize in zaprla okno. Dina je imela črne lase in temno kožo. Bila mu je všeč. Dolgo mu je bila zelo všeč. In bogve, če ga je ponoči še strah, kadar je sam v sobi? Iz prednje sobe je zaslišala Primožev glas, ki jo je klical.

Pricapljal je iz grmovja za njegovim hrbtom in se nenadoma znašel pred njim. Bil je bos, imel je velike temnorjave oči in zagorela, napeta lica. V rokah je držal lok, velik lesen lok in za pasom sta mu tičali dve streljici, ki ju je pravkar urezal v grmovju.

»Ste že videli kdaj, kako se naredi lok?« je vprašal, ko je obstal z bosimi nogami pred njim.

»Nekoč sem to videl,« je rekel in bilo mu je, da je takega dečka nekoč poznal. Njega, njegove temnorjave oči in zagorela, napeta lica. Njega in natanko tak lok in obe streljici.

»Potem mi boste pomagali, kaj?« je rekel deček in mu v zamazani roki pomolil lok, dolgo, gladko šibo, nato pa segel v žep in mu pomolil še nož, lep rdeč pipec, se nasmehnil in pristavil: »Tako bo šlo, kaj? Pipec je imeniten. Samo glejte, da mi ga ne zlomite... Tule mi ne drži. Če napnem, mi vrvica uide in tak lok, kot veste, ni nič. Lep pipec, kaj?«

»Poznam ga,« je rekel Peter.

»Tega? Saj ga še niste videli,« Deček je zmajal z glavo in ga smeje pogledal. »Tega že ne poznate. Res pa je, da je takih pipecev še nekaj. Lahko ga tudi sami kupite. Ko mi boste popravili lok, vam pokažem trgovino... Takoj tu iz parka prva ulica... tam, kjer je šola.«

»Poznam tisto trgovino,« je rekel Peter. »Kaj imajo tam samo rdeče pipece?«

»Oh, kaj pa mislite,« je vzkliknil deček in zmajal z glavo. »Vi pa res nič ne veste. Imajo rdeče, plave, zelene, imajo... vseh barv jih imajo. Rdeč je najlepši. Kupite si rdečega.«

»Kupil ga bom,« je rekel Peter. »Rdečega bom kupil.«

Deček je vzel lok, napel vrvico in ker mu ni ušla, ker je bila pritrjena tako, kot je bilo prav, da je bil lok res lok in ne nič, je s priznanjem v očeh stopil bliže h klopi in svojo zamazano dlan položil Petru na ramo. »To ste lepo naredili,« je rekel. »Nisem mislil, da znate tako dobro narediti. Zdaj pa pogledjte, kako se z njim strelja... tja, v tisto drevo.«

Peter je gledal njegovo zamazano dlan, ki jo je deček z njegove rame položil na lok, drobno, rjavo dlan s čvrstimi rjavimi prsti, jo gledal in pomislil, kako so ta dlan in ti prsti podobni neki drugi dlani in prstom, ki so se nekoč prav tako oklenili loka in sprožili streljico tja, v tisto drevo onstran igrišča... Rekel pa je:

»Zdaj pa moram domov. Bojim se, da je že pozno.«

»Kaj se bojite, da boste prišli domov prepozno?«

»Malo že,« je rekel Peter. »Čisto malo.«

»Bo kdo hud na vas, če zamudite kosilo?«

»Bo. Hud bo.« je rekel Peter in bilo mu je, da ga res nekdo čaka, nekdo, ki bo hud, ko bo prišel tako pozno h kosilu.

»Vas bo natepel?«

»Tudi to se lahko zgodi,« je rekel Peter. »Kaj pa ti, ti se nič ne bojiš?«

Deček je zamahnil z roko. »Bo že kako. Seveda bom ozmerjan. Pa ne bo nič hudega. Moja mama ni huda. Očeta pa tako ni doma. Veste ... no, kaj bi to pravil. Očka se dosti ne briga za nas, zame in za mamo ... Kje pa ste doma?«

Peter je pomislil. Kje je doma? Vsepovsod tu je bil nekoč doma. Največ pa je bil doma na tem igrišču, v tem parku in po teh cestah, ki jih bo zdaj prehodil, ko se vrača v hišo, kjer je bil nekoč njegov dom.

»Šel bom malo z vami, če ni preveč daleč.« je rekel deček.

»Prav, pa pojdiva,« je rekel Peter. »Ni daleč.«

Šla sta po cesti ob parku. Kolikor sta mogla videti, ni bilo nikogar na njej. Bilo je vroče, čeprav sta hodila v senci starih dreves, ki so obakraj spremljali njuno pot. Malo pred ovinkom pa je deček obstal in rekel:

»Po tej poti hodim v šolo. Daljša je kot ona skozi mesto, toda po tej lahko tečem, kadar se mi mudi. Ste tudi vi kdaj tekli v šolo?«

»Seveda sem tekel,« je rekel Peter. »Skoraj vsako jutro sem tekel.«

»In veste, zakaj mi je ta pot tudi ljubša?«

»Mislim, da vem,« je rekel Peter. »Zaradi labodov. Kadar si tekel v šolo, si prav gotovo zaradi njih ... in kar si imel kruha, si jim ga zmetal v vodo.«

»Res je.« je vzkliknil deček. »Zaradi njih, da. Kako pa vse to veste?«

»Rad imam labode,« je rekel Peter. »Si že opazil, kako te gledajo?«

Deček je prikimal. »Gledajo tako, kakor da si jim odveč. Ne bi jim rad prišel blizu. Kaj te res popadejo s kljunom, če jim prideš blizu?«

»Ni jim dobro priti blizu, ne,« je rekel Peter. »Tako, zdaj pa si me pospremil čisto do hiše. Hvala ti.«

»Oh, saj to ni nič. Čez minuto bom tudi jaz doma. Stekel bom in bom doma, kot bi mignil. Veste, rad imam, če koga na cesti srečam in se malo pomenim z njim. Z vami mi je bilo kar všeč ...«

Gledal je za dečkom, dokler mu ni ta izginil za vrtovi sosednje ulice. Potlej se je obrnil k hiši, pred katero je obstal. Dečku se je zlagal. Tu ni bil nikoli doma. Tu je bila le tista široka veža, kjer je Dina igrala princesko in kjer ji je on rekel, da je smešna s plavo lasuljo na glavi. Tu je bila doma Dina.

IV.

Vsak šum je slišala. Iz jedilnice materine copate, s ceste vpitje otrok, z vrta pa sosedovo krehanje, ki ji je neusmiljeno polnilo ušesa. To je bilo preveč. Bolela jo je glava, a če bi odšla iz hiše in po vseh tistih poteh, ki jih je že stokrat prehodila, bi ji bilo še slabše. Obležala je na kavču in s stisnjenimi ustnicami vdano buljila v strop. Zakaj mora mati prav zdaj to počenjati! Saj je že zjutraj pobrisala prah. Zbudila jo je, ko je s svojimi nemogočimi copatami drsala po sobi in si nekaj prepevala. In zdaj spet. Drsa po sobi sem ter tja, nekaj brunda in niti ne pomisli na to, da je ne more več poslušati. Vstala je in zaklicala:

»Mama... lepo te prosim, nehaj že! Rada bi vsaj malo počivala.«

Trenutek tišine. Zdaj je obstala. Žal ji je. Zdaj se bo premikala samo še po prstih in se ji bo zdelo, da je tako ne sliši več. Kako neumno! Vedno ista pesem. Kadar ima zvečer premiero, je mati vsa obsedena in bi najraje preobrnila vse stanovanje. Zaradi nje. Zaradi njenih gostov. Zaradi tiste kave, ki jo pridejo popit v njeno stanovanje. Nekoč ni bila taka. Ni marala, da bi imela hčer, ki bi bila gledališka igralka. (»Ljudje te gledajo, kakor da bi bila naga pred njihovimi očmi,« je rekla.) Ko pa se je s tem sprijaznila, je ni bilo skoraj več ugnati. Sama jo je silila k delu in postala je sama njen najvnetejši občudovalec. Brala je kritike, ki so pisale o njej. Bila je ponosna nanjo. Oh, kako je bila srečna, kadar je prišla po predstavi s polnim naročjem rož domov. Njena hči. Njena Dina. Morala se je nasmehnuti. No, če ji je prav, naj kar briše tisti svoj prah. Zvečer ima premiero in se ne sme več vznemirjati. Stopila je k vratom in tiho rekla:

»Mama... kaj pa počenjaš, da te ni več slišati? Kaj ne bi malo sedla k meni?«

Mati je počasi odprla vrata. »Te res ne motim?«

Dina je zamahnila z roko. Kako jo gleda! Zvečer bo sedela v loži tik nad odrom, oblečena v svojo staro črno obleko, ki ji že dolgo ni več prav, in strmela vanjo, kot da bo vsak hip konec sveta in da je ne bo nikdar več videla. Vsa se bo tresla od razburjenja. Za vsako njeno

besedo se bo bala. Za vsako njeno kretujo. Potem bo jokala. Imela bo rdeče oči, ki jih bo skrivala v robček. Stala bo na hodniku v kakem najtemnejšem kotu in jo čakala, da bo prihitela iz garderobe za trenutek k njej, se oprijela njene roke in se stisnila k njeni drobni in mili postavi. Potem bo vse dobro. Potem se bo mati čudno zasmejala, jo potrepljala po roki in preden bo odšla sama domov, bo vzela njeno glavo med svoje razpokane dlani in jo naglo poljubila na lice. To in še rekla: »Boš sama?« In ko bo prišla — pozno in skoraj nikoli sama, bo vstala in jim skuhala kavo.

»Zvečer pojdeš z mano,« je rekla Dina.

Nikoli še ni bila po predstavi s hčerjo. Včasih si je to zelo želela, zdaj pa je bila vsa preplašena. »Ne vem,« je rekla. »Bojim se. Saj veš, kako sem nerodna, če ne poznam ljudi. Kaj si si to sama zamislila?«

Dina se je zasmejala. »Oh, ne, ne sama. Rekli so mi, naj te vzamem s sabo. To bo velika družba.«

Mati je vstala. Med prsti ji je še vedno visela cunjica, s katero je brisala prah. Roke je imela razpokane in prašne. Roke in cunjico je skrila za hrbet in rekla s spremenjenim glasom:

»Z očetom sva včasih dosti ponočevala... takrat, ko tebe še ni bilo... Grem, da se umijem. Te roke, vidiš...«

Odšla je obotavljaje in se pred vrati še enkrat obrnila. Obstala je in jo pogledala. Pogledala jo je zbegano, z očmi, ki so se nečesa zbale in se z nečem borile. In tako je tudi spregovorila. Boječe in z odporom, a je vendar spregovorila.

»Bo on tudi tam?« je rekla. A ko je to rekla, je bilo videti, kot da so ji te besede ušle nehote in da jih ji je bilo žal takoj, ko jih je izustila.

»Boris? Seveda bo tam. On mi je rekel, da pojdi z nami.«

Dina ni mogla skriti svojega nasmeha. Dvakrat je bil Boris pri njej. Dvakrat ga je mati videla v njeni sobi. In to ji je bilo dovolj. Imela je dober posluš za take stvari. Boris in ona? Bil ji je všeč, da. Bil je prijeten moški in je znal marsikaj takega, kar ji je bilo všeč. Toda to še ne pomeni, da bi ji bilo kaj več do njega, kakor to, da ga je rada videla ob svoji strani in da ji ni bil zopru način, kako ji je dvoril. Nič nasilnega. Z rožami, ki jih je pošiljal na oder. S pogledi preko mize v družbi. S plesom. Bil je visok, prožen moški, ki ji ni delal sramote pri plesu. Ozrla se je po materi. To jo torej plaši! Uboga ženska. Rekla pa je:

»Zato ker je poročen, kaj? No, saj bo tudi žena zraven.«

»Moram se umiti,« je rekla mati. »Te roke, poglej, kar sram me je... Če je tebi prav, grem rada. Že dolgo nisem bila v družbi...«

Odšla je. V njeni nagli kretnji, s katero se je obrnila k vratom in nato izginila skozi nje, je bilo nekaj brezmočnega — kot kretnja človeka, ki se zaman skuša umakniti udarcu. Zdaj se je dvignila tudi Dina. Zakaž ji ni vsega povedala? Bil je po predstavi dvakrat pri njej in pil z njo kavo. Obstala je pred oknom. V sobi je bilo soparno in je obstala pred odprtim oknom, si odpela haljo, nastavila vetru vrat in od nenadnega zadovoljstva, ki jo je obšlo, ko ji je veter stekel po razgreti koži nizdol, zaprla oči. Poslal ji je na oder rože in ona ga je po predstavi povabila na kavo. To je bilo takrat, ko jih je dobila drugič. Takrat je že vedela, da je Boris tisti, ki ji je poslal rože. Rumene vrtnice. Obakrat rumene vrtnice. Povedal ji je sam. V direktorjevi pisarni, kjer sta se našla ob veliki pisalni mizi, jo je smeje vprašal, če so ji bile njegove rože všeč, in ko je to vprašal, se je ona zmedla in zardela. Gledal jo je tako, da je morala zardeti. Pa tudi zato, ker ni niti enkrat samkrat pomislila na to, da bi bile lahko to njegove rože, ki jih je prejela prejšnji večer na oder. Bila sta sama v sobi, ko ji je to rekel. Ona pa ni znala reči nič drugega kot tole:

»Kaj vam je teater res tako všeč?« Brž nato pa že pomislila: Nič bolj neumnega mu ne bi mogla reči, in se še bolj zmedla kot malo prej.

»Seveda.« je odvrnil in se zasmel. Bil je visok, lep moški. Svetlo modrih oči in majhne, odločne brade. Temne polti. In nič takega ni bilo na njem, da bi ga lahko imela za ženskarja. Nič lahkega in narejenega. Zasmel se je in jo vprašal, kaj je naredila z rožami, in rekel, da mu ne bi bilo prav, če ji tiste rože ne bi bile pogodu.

In ona spet: »Rada imam rože.« Brž nato pa: Neumnost. Oh, kakšna neumnost!

Med njima je bila velika direktorjeva pisalna miza. Imel je svetlo zeleno kravato in mehak, prikupen pogled. Z direktorjem sta bila skupaj na univerzi. Že večkrat ga je srečala v tej pisarni.

»Grem.« je rekla Dina.

»No.« je rekel on.

»Mislila sem, da bo direktor tu.« je rekla. »Da bo sam...«

»Saj že prihaja.« je rekel Boris in se ozrl nanjo s svojim prikupnim pogledom. »Zdaj res lahko ostanete...«

Na cesti pred oknom sta se ustavila moški s svetlimi, razkuštranimi lasmi in bosonog deček s temnimi, razkuštranimi lasmi. Moški ji je kazal hrbet, deček pa svoja zagorela, okrogla lica. Deček je nato odšel in precej za vogalom je stekel, kar so ga nesle noge. Moški pa se ni takoj obrnil. Gledal je za dečkom, dokler mu ni ta povsem izginil izpred oči. Potem se je počasi obrnil in se ozrl po hiši. Stopil

je k ograji in se preko nje ozrl na vrt in v vežo, šel zatem nekajkrat sem ter tja ob ograji, a vedno tako, da mu ni mogla videti v obraz, se še enkrat ustavil tik pred vrati in stal nekaj časa tam, kakor da se ne more odločiti, ali naj vstopi ali pa naj nadaljuje svojo pot. Čez hip pa se je odločil. Krenil je tja, kamor se je izgubil bosonogi deček...

Dva otroka ima, je pomislila Dina, in lepo ženo. Veter se je nenadoma polegel in prah, ki se je vrtil nad ulico, je za trenutek obvisel v zraku kot bel, prozoren oblak. Zaprla je okno. Zvečer bosta v teatru. V tretji vrsti v parterju in žena ima lepe, plave lase in čisto, belo polt. Njej ni potreben puder. Vedno je imela lepe, plave lase in čisto, belo polt. Kot dekle in zdaj. Kot dekle — v šesti gimnaziji, ko jo je prvič videla, in zdaj — ko je Borisova žena. Kako rad jo je imel Peter nekoč in kako se je postavljaj z njo na cesti! Peter in Marta! Ona bo zvečer pri predstavi, v tretji vrsti v parterju, njega, Petra, pa ni videla že celo večnost. Kaj le neki je z njim, s tem njenim princem iz igre, kjer je ona igrala princeso s plavo lasuljo na glavi?

V.

Ta spomin ga je za trenutek zbolel. Takrat je bilo Marti, njegovi po poli sestri, osemnajst let. Praznovala je svoj rojstni dan.

Prečkal je ulico in se še enkrat ozrl na hišo, izpred katere je odšel, ne da bi stopil vanjo in obiskal Dino, kot se je namenil najprej v vlaku in potem v parku. Mislil je, da ne bo to zanj nič posebnega. Da bo to lahko storil in da bo ta njegov obisk podoben vsem tistim obiskom pred leti, ko je bil skoraj vsak dan pri njej. V vlaku in potem v parku je mislil, da ga bo tudi Dina sprejela tako, kot ga je sprejela takrat pred leti — čeprav se ji ni v vsem času, kar je ni videl, niti enkrat samkrat oglasil. Toda to ni še nič pomenilo. Lahko bi ji pisal in nekajkrat si je že rekel, da bo sedel in ji napisal pismo. Bral je, da je dobila svojo prvo vlogo. Takrat je prvič pomislil na to, da bi ji pisal. Potem je bral, da je v svoji vlogi uspela, in je spet pomislil na to, da bi ji pisal in jo spomnil na njeno princeso, na njeno smešno plavo lasuljo in na vse tisto, kar ji je takrat rekel in kar mu je takrat rekla ona. Vse to bi ji lahko pisal in ona bi se smejala, ko bi brala njegovo pismo. Toda tudi tokrat ji ni pisal. Niti enkrat samkrat se ji ni oglasil in ko je zdaj prečkal ulico, mu je bilo žal, da se ji ni vsaj enkrat samkrat oglasil. Žal pa mu je bilo še nečesa...

To je bilo takrat, ko je imela Marta osemnajst let. Očeta ni bilo doma in mati ji je za rojstni dan spekla torto — tako veliko torto z osemnajstimi svečami, torto, kakršno je dobila Marta za svoj rojstni

dan samo dvakrat. Ko ji je bilo pet let in zdaj — obakrat zato, ker je bil oče za delj časa zdoma in se ga materi ni bilo treba bati. V jedilnici so pogrnili veliko mizo, Marta je oblekla novo obleko in ker je bila zelo lepa v njej — bila je to njena prva dolga obleka — so ji oči sijale, in vsi, ki jih je povabila na torto z osemnajstimi svečami, so jo gledali in ji rekli, da je tako lepe niso videli še nikoli. To so ji rekli njeni prijatelji in prijateljice. Tudi Dina ji je rekla, da je lepa in da se črna svilena obleka lepo podaja njeni beli polti in plavim lasem. Dina je bila na zabavi zaradi njega. Marta jo je povabila, ker je hotela, da bi se tudi on zabaval in imel pri plesu svoj par. Zakaj vse njene prijateljice so bile starejše od njega in ne bi bilo prav, mu je rekla smeje, da ne bi imel nobene, s katero bi lahko plesal.

Potem je sredi večera prišla k njemu in mu rekla:

»Zakaj pa ne plešeš z Dino? Zaradi tebe sem jo povabila v hišo.« Bila je zasopla od plesa in takrat je prvikrat opazil, da se ji pod tanko svilo dvigujejo prsi. Prišla je k njemu v kot, kjer je bil in menjaval plošče na gramofonu, bila je nasmejana in prsi so se ji dvigale od vseh plesov, ki jih je ta večer preplesala. »Mislila sem, da je boš vesel... te tvoje Dine,« je rekla in stegnila roko, da bi ga potegnila proč od gramofona.

Ni šel. »Zdaj ne.« je rekel. »Zdaj ne morem.« Ona pa se je zasmejala.

»Kako si smešeu,« je rekla. »Ne morem! Ne morem! Nič ti ne verjamem, da ne moreš. Kaj ti ni všeč?«

»Zdaj si pa ti smešna,« je rekel in jo jezno pogledal. »Če nočem, mi ni niti malo všeč.«

»No, me zanima... poskusi to!« Vedel je, da ga izziva. Vedel je, da bi ji bilo pogodu, če bi storil kaj takega, da bi Dino razžalil in ji pokazal, da mu ni čisto nič do nje. Marta je ni marala, Marta Dine ni marala in če jo je to pot povabila v hišo, je imela za to nemara kak poseben vzrok. Bilo ji je pogodu, da ni plesal z njo, toda to ji je bilo premalo. Hotela je še več in čeprav je to vedel, mu je bilo hkrati tudi jasno, da se ji ne bo znal upreti in da bo storil prav tisto, kar bo želela, da stori. »Seveda,« je rekla, »ti samo govoriš. Kar reci mi naravnost, da je res ne maraš! Všeč ti je in ves si zatreškan vanjo, kar te je. Včeraj si bil z njo...«

»Nikjer nisem bil včeraj z njo. Nič ne veš.«

»Si jo že kdaj poljubil? Prisegla bi, da se je nisi upal.«

Molčal je in se obrnil od nje v kot.

In rekla je še: »Nič se ne upaš, vem. Ne upaš se plesati z njo. Sram te je. Ne upaš se je poljubiti. Poglej, kako je čedna! Če se boš še

malo obotavljal, ti jo bo kdo prevzel. Ona ni taka, da bi dolgo čakala... in tisti jo bo prav gotovo poljubil.«

Gledal je v kot in ji rekel: »To me nič ne briga. Naj jo kar poljubi.«

»Torej ti je vseeno, če bi jo kdo poljubil?«

»Da.« je rekel in gledal v kot in čutil, kako se mu napenjajo žile na vratu. Gramofon se je ustavil. Marta je postavila nanj novo ploščo in ga navila. Potem ga je prijela za roko in ga potegnila izza mizice z gramofonom v sredo sobe in mu čisto od blizu zašepetala na uho, da je norček, ljubezniv norček, ki ga je vsega strah in da naj zapleše z njo, ker je že čas, da kaj pokaže in ne čepi samo v kotu za gramofonom. Plesal je z Marto. Potem je plesal z njenimi prijateljicami in ko je Dina prišla sama k njemu in mu rekla za ples, se je obrnil od nje in ji rekel, da z njo ne bo plesal. To ji je rekel tako, da ga je lahko slišala Marta in da so ga slišali tudi drugi, ki so stali v njuni bližini. Rekel ji je:

»Kaj hodiš sama pome! Če bi želel s tabo plesati, bi že prišel pote...« Gledal je v kot, kjer je bila mizica z gramofonom, in čutil, kako se mu napenjajo žile na vratu...

Spomin, ki ga je za trenutek zbolel. Ni se več ozrl. Zrak je bil vroč, odvezal si je kravato in jo stlačil v žep... Ko je legel v posteljo, se je med vrati njegove sobe prikazala Marta. Ni se še slekla. Prišla je v dolgi svileni obleki in njen obraz je bil v temi bel, brez smehljaja, obstala je med vrati in gledala tja, kjer je bila postelja in kjer je nepokrit ležal počez na postelji, z glavo vznak in strmel tja, kjer je bila ona, vsa črna in negibna, z belim obrazom in belimi, dolgimi rokami in z očmi, ki so tipale v temo, da bi ga v tej temi odkrile.

Naj stopi v kavarno? Bil je žejen. Šel je mimo velikih oken, mimo dveh oprezujočih obrazov in mimo praznih miz. Bilo je sredi popoldneva in kavarna je bila skoraj prazna, bilo je vroče in človek pri mizi ob oknu je pil limonado z ledom, ženska je prelistavala revijo z žensko v kopalni obleki na naslovni strani, natakarkar je slonel ob ogledalu in si z roko pred usti trebil zobe, bilo je tiho in vroče in ko je sedel, si je natakarkar še vedno trebil zobe in se delal, kakor da ga ne vidi. Ženska je odložila revijo in se ozrla nanj. Rekla je: »Plaćati, prosim!« Cesta onstran velikega okna je bila prazna. Pred gostilniškim vratom je stal prazen in prašen avtobus. Ženska je rekla še enkrat: »Plaćati, prosim!«

»Vsi so odšli.« je rekla Marta. »Naj ti zaprem okno? Piha...«

Njen pogled je postal sigurnejši. Zagledala ga je. Stopila je bliže. Bila je čisto blizu, ko je zagledala tudi njegov obraz. »Ostala bom pri tebi, če hočeš,« je rekla. »Postilala si bom na zofi ... Hočeš?«

Ležal je vznak z glavo na blazini in bilo mu je prijetno, ker je ležal na postelji nepokrit, prijetno kljub hladu, ki je vel skozi okno, in to, da je bila pred njegovo posteljo Marta, ki ga je gledala, ker so se njene oče že privadile temi, ga ni prav nič motilo.

»Kar postelji si,« je rekel.

»Sinoči si me klical, ker te je bilo strah,« je rekla.

»Če se ponoči zbudim, me je vedno strah,« je rekel.

»Naj torej res ostanem pri tebi?«

Tedaj je počasi vstal. Ni se branila, ko ji je stisnil zapestje. Kakor da je vedela, da ne sme umakniti roke. Gledala mu je v oči, ko ji je stiskal zapestje, in v njenih očeh je bilo videti, da ve, zakaj to počenja in da je bila na to pripravljena že prej, preden je prišla v njegovo sobo. Kakor da je prišla prav zaradi tega, da bi ji stiskal zapestje. On pa je rekel:

»Kar postelji si tam na zofi.«

In jo je nenadoma izpustil.

VI.

To je bil Boris. Nobenega dvoma ni bilo: to je bil Boris. Koračil je mimo kavarniškega okna, skoraj tekel je, in tako je bilo zmerom z njim. Zmerom je kam tekel. Smešen fant, je pomislil Peter. Komaj da ga je malo več poznal. Kadar je prišel v Ljubljano, se mu je oglasil samo po telefonu in mu povedal, da je doma vse v redu in da ga vsi pozdravljajo. Nič drugega. Vse v redu in da ga pozdravljajo. Za kaj več ni nikoli utegnil. Enkrat samkrat se je prikazal na vratih njegove pisarne, ves zasopel in razgret — da se mu je avto nekaj pokvaril in da je pretekel skoraj vse mesto peš, je rekel — in mu nato povedal še vse tisto, kar mu je po navadi povedal po telefonu.

Če bi zdaj tudi stekel za njim, ga ne bi dohitel. Vendar pa je vstal in stopil k oknu. Sonce je že zatonilo za hiše. Cesta pred kavarno je oživela. Ni ga bilo več nikjer. Ko pa se je obrnil, ga je zagledal. Stal je med vrati in se oziral po kavarni, očitvidno je nekoga iskal. Bil je še vedno tako mlad. Tako neuničljivo mlad. Ni ga takoj zapazil. Smehljaj na njegovih ustnicah torej ni veljal njemu! Potem ga je zapazil. Smehljaj na ustnicah mu je za hip zamrl, nato pa se je nenadoma kot razlil po vsem obrazu in tak mu je z iztegnjenimi rokami stekel naproti.

Boris ga je objel in vzkliknil: »Ti tukaj? Kdo bi si mislil!«

Ni mu takoj odgovoril. Gledal ga je in za trenutek ga je obšla čudna misel: da ni tega človeka, ki ga je pravkar objel in ga zdaj še vedno drži za obe roki, da ni tega človeka še nikoli videl. Da sta se oba zmotila in da je to neumno, ko tako stojita in strmita drug drugemu v obraz. Potem pa se je nasmehnil in naglo rekel:

»Samo kratek obisk. Za dva dni največ...«

»Nemogoče,« je rekel Boris in se ga še tesneje oklenil s svojimi dolgimi, krepkimi prsti. »Tako lahko te ne bom izpustil. Saj vidiš, kako to znam... ne boš mi ušel.« Zasmehal se je in mu stresel obe roki, se še enkrat zasmehal, zatem pa se kot na moč utrujen sesedel na stol in hkrati potegnil za seboj tudi Petra. »Bi malo popila, kaj? Ta tvoj nepričakovani prihod... Kaj boš? Pivo?«

Bilo mu je vseeno. Pila sta pivo. Ura je bila pet. Pred šestimi urami je stopil iz vlaka. Ni bil še doma, zdaj je prvič pomislil na to, da je že šesti ur v mestu in da še vedno ni bil doma, da je od doma prav tako daleč, kot je bil tedaj, ko se je pripeljal z vlakom. Se je česa bal, da je tako odlašal s to potjo domov? Srečanja z materjo in Marto? Ne, tega ne. To ni bil strah. Rad je imel tisto staro hišo ob reki. Velike in temne sobe, polne ljubeznivih domačih strahov, ki mu ponoči niso dali spati. To je ostalo. Vse to je imel rad. In še marsikaj. Marta s plavimi lasmi. Marta v dolgi črni svileni obleki. Materin smeh in prepevanje, ki ga je poslušal iz temne sobe, kamor ga je odnesla na rokah, ga položila na posteljo in mu rekla, naj bo priden, da bo kmalu spet pri njem... njen smeh in prepevanje iz jedilnice, kjer se je zabavala s svojimi gosti... To in še marsikaj. Vse to je ostalo. Tudi Dina s svojimi črnimi lasmi in dolgimi, mršavimi nogami, ki je hotela biti kot fant, divja in neugnana... Vse drugo pa se je oglašalo le redko. Na vse drugo ni rad mislil. Ta trenutek pa je vse to vstalo v njem in ga preplavilo kot kalna, grenka voda...

To je bil oče. Stara, oguljena podoba, ki jo je nekoč že videl in ki je bila zdaj prav tako neresnična, kot je bila neresnična takrat, ko se mu je prvič prikazala pred očmi. Če je zamižal, jo je videl še bolj razločno... velik prostor z velikimi okni: s tišino, ki je vroča in z okusom po nečem, ki ti lepi jezik na nebo; z mizami, ki jim ne vidiš ne konca in ne kraja... vse te so prazne... le ena sama — ogromna in na nenavadno visokih nogah je zasedena. Ob tej sedi človek, čisto majhen in neznamen človeček s klobukom na glavi, z naočniki na nosu in z drobnim, rdečim vratom. Sedi na stolu in noge mu bingljajo po zraku. Videti je, da bo zdaj zdaj zdrknil s stola... a ko samo še visi na njem, ga neki sunek vrže nazaj, na sredo stola, od koder

nato spet počasi in nezadržno leze proti robu. Ta človeček se smehlja. Pogodu mu je ta igra ... On pa strmi vanj, strmi v to podobo in mahoma začuti, da je utrujen, da je na smrt utrujen — in da je bil utrujen že ves čas, ko je stopil iz vlaka na peron, le da se tega ni zavedel, kot se je zavedel zdaj, ko je ura pet in ko sedi na stolu v kavarni ob njem človek, ki je njegov svak, ki ga tika in ki ga bo spraševal vse tisto, o čemer ni rad sam niti razmišljal.

V kavarni je bilo zatohlo. Pivo je bilo toplo in brez okusa. Želel je, da bi vse to minilo.

Boris pa je rekel: »Najbrž še ne veš, da je mama bolna. Pred dvema dnevoma je legla.«

Peter je sunkovito in kakor z bolečino dvignil glavo. Potem je tiho vprašal:

»Kaj pa ji je?« In še rekel: »Bila je zmerom tako zdrava ... samo enkrat pred leti ...« Obmolknil je in se skušal domisliti, kaj je bilo materi takrat, ko so nekega večera prišli ponjo z vozom in jo odpeljali v bolnišnico. Sedel je na stopnicah pred vrati in jokal. Ko so je nesli mimo, ga ni spoznala ... Boris pa je rekel:

»Že dva dni skoraj nič ne jé. Nikogar noče k sebi v sobo ... Prej ni bila nikoli taka. Tebe pa bo vesela, mislim. Tebe rada vidi.«

Bila je vedno vesela, kadar ga je videla. Zdaj je minilo že več kot pet let, kar ga ni bilo k njej. Takrat pred petimi leti je bila zdrava. Pisal ji je, da pride in ona je prišla z Marto na postajo. Ko jo je zagledal, se je je malo prestrašil. Vsa vojna leta je ni videl. Bila je tako čudno drobna, tako nebojgljena, vsa izgubljena v svoji stari črni obleki, ki jo je videl na njej že na očetovem pogrebu. A bila je bolj krepka in bolj neutrudljiva, kot si je mogel zamisliti. To je takoj spoznal. Takoj ko so ga njene roke objele in stisnile k sebi z močjo, ki ga je v trenutku vsega pomirila. To so bile še vedno njene stare, močne roke, kamor se je nekdam tako rad zatekal in v katerih je vselej našel svoje najljubše in najbolj varno zatočišče. Popoldne, po kosilu je šla z njim v mesto, rekla je, da ga bo ona vodila in ga je tudi vodila, po vseh tistih cestah, kjer se je nekoč najrajši potepal, kakor da je to čisto natanko vedela, to, katere so te ceste, ki so mu tako prirasle k srcu. V nekem bifeju sta popila kozarec vina. Vino je še vedno rada pila. Plačala je sama za oba in rekla, da je to namesto tistega sladoleda, ki mu ga takrat — rekla je takrat — ni hotela kupiti. Rekla je:

»Malo prej si prebolel angino ... saj tega še nisi pozabil?«

On pa se je zasmejal in rekel: »Kako bi pozabil! Vanilijev, kaj ne?«

Ona pa: »Glej ga, no, česa se še spomni ta fant!«

Mogoče mu niti ni povsem verjela. Mogoče je celo vedela, da se je zlagal, ko ji je rekel tisto o vanilijevelem sladoledu, ampak vse to takrat zanjo ni bilo važno. Bila je vesela, ko ji je tako odgovoril, gledala ga je in v njenem pogledu je bil poleg veselja tudi ponos, da je to njen sin, njen fant, ki je že tako velik, dosti večji od nje in dosti lepši od svojega očeta, na katerega ni mogla biti nikoli posebno ponosna.

»Tudi zdravnika ni hotela sprejeti.« je rekel Boris. »Marta je telefonirala ponj in ko je prišel, je vstala in se zaklenila v sobo. Kaj takega nisem še nikoli videl...«

Peter se je nasmehnil. »Taka je bila že takrat... spominjam se, kaj vse je počela, ko je slišala, da smo poklicali zdravnika. Ampak takrat jo je pograbilo zares. Ni mogla vstati s postelje in se zapreti v sobo.«

Res ni mogla vstati takrat. Bila je čisto bela v obraz, ko jo je prijel. Najprej je bilo videti, kot da je nekaj narobe s stolom, na katerem je sedela — nenadoma se je nagnila in komaj ujela ravnotežje. Roki sta ji segli po prtu in če bi res padla, bi potegnila za seboj vse, vse, kar je bilo na prtu. Potem pa je bilo takoj jasno, da ji je slabo in da ni omahnila zaradi stola. Za trenutek je obmirovala in rekla: »Ni mi dobro. Legla bi.« Z Marto sta ji pomagala na posteljo in ko sta jo hotela pokriti, je še rekla, naj je ne pokrivata, ker ji je vroče, in z roko pokazala na okno, ki je bilo zaprto in zagrnjeno z zaveso. Nato sta odprla okno in odgrnila zaveso, ona pa jima je pokimala in ko je nekajkrat vdihnila vase zrak, ki je rezko dahnil v zatohlo sobo, se je na njenih bledih ustnicah prikazal medel smehljaj. To ji je pomagalo. Zaprla je oči in potem je bilo videti, kakor da je zaspala. Skoraj do večera se ni zganila. Z Marto sta ostala ob njeni postelji. Marta je sedla na stol, ki si ga je postavila tesno k materinemu vzglavju, on pa je sedel na očetovo posteljo, od koder ni videl od matere nič drugega kot eno izmed njenih rok, negibno in belo na temni odeji. Gledal je to belo in negibno roko in se bal dihati. Bal se je dvigniti glavo, da ne bi zagledal njenega obraza, in bal se je prisluhniti, ker se mu je nenadoma zazdelo, da mati ne diha več in da bo njegovo uho ujelo eno samo dihanje, zakaj tudi Marta se je bala dihati in zato je bilo v sobi tiho, tiho je bilo v vsem stanovanju in tudi z dvorišča ni bilo slišati nikakega šuma.

Potem se je jelo počasi temniti. Tedaj je Marta dvignila glavo. Pogledala ga je in mu nekaj rekla. Besed ni slišal, vedel pa je, kaj mu je hotela reči. To je bilo vprašanje, ki sta oba mislila nanj. Kaj, če se vrne oče? Kaj, če se prav zdaj vrne oče? Tri dni ga ni bilo domov. Tri dni je popival po mestu in ta čas ni niti enkrat samkrat

prišel domov. Kaj, če pride prav zdaj, če pride pijan in bo vpil in morebiti še bolj vpil zato, ker ga ne bosta pustila v sobo k materi? Marta je vstala. Šla je do vrat in mu tam pomignila, naj pride za njo. Pred vrati sta se oba obrnila in se ozrla po materi, po njenem obrazu, ki sta ga v mraku komaj še razločila.

Tedaj je mati nenadoma spregovorila in njen glas je bil tak, kakor da ju je naskrivaj opazovala in da je minilo komaj nekaj trenutkov od takrat, ko je legla in zaprla oči.

»Malo mi je bilo slabo, kaj?« je rekla in se skušala dvigniti na komolce. Ni se ji posrečilo. Padla je nazaj na blazino in za hip spet zaprla oči. Nato se je nekako kljubovalno nasmehnila in še rekla: »Pa je res vse to smešno. Še nikoli mi ni bilo tako slabo... Kaj sem že dolgo tu na postelji?«

In še preden sta lahko odprla usta:

»Kdaj pa se je zmračilo? Glej, no, saj sem res zadremala...«

Potem je sama spoznala, da ne more vstati. In ko tudi zjutraj ni vstala, je Marta stekla po zdravnika, in ko ji je to povedal, je bila vsa iz sebe. To pot se ji je posrečilo, da se je povzpela na komolce.

»Da ga ne pustiš k meni.« je rekla mati. »Reci mu, da sem zdrava, da mi ni nič... da se je vse to izmislila Marta. In reci mu še...« Ni končala. Nekaj ji je pretrgalo glas, roke so ji popustile in počasi je z licem naprej omahnila na blazino, v kateri je njena drobna glava skoraj vsa izginila...

»Mislim, da je nekaj narobe z njenim srcem.« je rekel Boris. Poklical je natakarja in plačal. »Saj ne bova več pila, kaj?«

»Ne.« je odvrnil Peter, »ne bom več pil.« Vstala sta in odšla iz kavarne. Cesta se je ohladila, bila je polna senc, zato sta lahko po mili volji pospešila korak. Boris je rekel, da se mu mudi. Zvečer je v gledališču premiera, ki je ne bi rad zamudil. Tudi Marta gre tja, je rekel. Marta je vsa nora na gledališče. Boris se je nasmehnil in se za trenutek ustavil. Nato je rekel:

»Dine gotovo že dolgo nisi videl, kaj?«

»Ne.« je rekel Peter. »Zelo dolgo je že nisem videl...« Zavila sta v stransko uličico, obdana z visokimi praznimi zidovi. Peter si je prižgal cigareto. »Tudi takrat je bilo pri materi srce.« je rekel. »Dva dni je ležala doma, potem so jo odpeljali v bolnišnico. Dolgo je ni bilo domov. Meni se je zdelo, da je ni celo večnost... Zdravnik je potem rekel, da je komaj ostala živa...«

»To vem.« je rekel Boris. »Marta mi je pravila... Zato je prav, da si prišel. Tebe bo mama mogoče ubogala.«

»Bila sva z Marto sama doma, ko se je zgodilo,« je rekel Peter. »Kaj ti je Marta res kaj pravila o tem?«

Mogoče mu je Marta res kaj povedala. Mogoče Boris ve vse tisto, kar se je takrat zgodilo, ko je mati ležala v spalnici na postelji in ko jima je zdravnik zabičil, da ne sme matere zmotiti niti najmanjši šum. To je bilo pozno zvečer. Mati je ležala v nezavesti. Bila je bela v obraz, tudi ustnice je imela bele in lasje so ji bili mokri. V kotu za posteljo je gorela majhna luč in čeprav je bila zagrnjena s časopišnim papirjem, je dobro razločil, da je imela mati mokre lase in da sta se ji nad eno obrvjo nabrali dve potni kapljici. Zdravnik je rekel, da ne smeta pustiti nikogar v stanovanje. Rekel je, da ji lahko vsak šum ubije srce. Marta je sedla v prednji sobi na tla, vrata k materi so bila odprta, in ko je nato sedel tudi on k njej na tla, sta samo še strmela na materino posteljo v spalnici, na posteljo, ki je bila videti kot mrtvaški oder. Zagrnjena luč v kotu je razsvetljevala samo vzglavje in materin obraz globoko v blazini. Vse drugo se je skrivalo v trepetajočem mraku...

Tega Marta Borisu ni povedala. Ni mu mogla povedati. Tudi sama nista o tem nikoli govorila. Nista mogla govoriti. Nikoli nista o vsem tem črhnila niti ene same besedice...

Oče je bil takrat brez ključa. Najprej je pozvonil, tiho, da sta ga komaj slišala. Tako je pozvonil vedno, kadar je bil pijan. Potem je pozvonil še enkrat, pozvonil je kratko in glasno, da sta bila v trenutku oba na nogah. Potem ni več pozvonil. Zaslišala sta njegove negotove korake. Obrnil se je od vrat in se oddaljil po stopnicah navzdol. Šel je po hodniku do hišnih vrat in tam tipal po zidu za stikalom. Ni ga našel. Tipal je dolgo in ga ni našel. Potem je nekaj zamomljal. Bilo je slišati, da je najprej nekaj zamomljal, nato pa se je nenadoma zasmejal, utihnil in se nato spet zasmejal. Šel je na cesto in ta čas, ko je bil na cesti, nista slišala ničesar. Marta se je ozrla vanj in zašepetala:

»Kaj, če je res odšel?« Ko je to rekla, sta očeta spet zaslišala. Vrnil se je s ceste na hodnik in po stopnicah do vrat, razločila sta vsak njegov korak in tudi to, da je zakašljaj, položil roko na kljuko in kljuko nato stresel. Stresel jo je nestrpno in jezno. Potem jo je stresel še enkrat. Zdaj še bolj nestrpno in še bolj jezno. Potem je mahoma odnehal.

Tedaj sta stekla k vratom, stekla sta oba hkrati in jih odprla. Odprla jih je Marta, on pa se je izmuznil skozi nje, izmuznil se je brez glasu in hitro, se prilepil k očetu, ga potisnil ob zid in mu z obema rokama segel v obraz. Hotel mu je zamašiti usta. Bilo je temno in ni našel očetovih ust. Zatipal je njegova lica, koščena in neobrita, in ko

je tipal za njegovimi usti, je s prsti zadel v naočnike, ki so mu čez hip zdrsnili po hrbtu roke nizdol, zatem po prsih, se mu odbili od kolena in padli na tla. Na kamniti stopnici so se razbili.

Oče je tedaj zaječal. Ni se branil, zdaj pa je zaječal, se spustil ob zidu na kolena in začel iskati naočnike. Potem je čisto tiho rekel:

»Nič ne vidim. Daj mi roko!«

In trenutek nato:

»Naočnike si mi razbil, poglej...« To je rekel mirno in brez jeze. Marta je pobrala naočnike in mu jih dala. Ko jih je začutil v svoji dlani, je rekel še enkrat:

»Naočnike si mi razbil, poglej... Kaj naj zdaj? Nič ne vidim...« Tudi to je rekel mirno in brez jeze. Vstal je in stegnil roko po kljuki. Vrata so bila odprta. Stopil je v stanovanje. Pomikal se je počasi in tiho, se po nekaj korakih ustavil in kakor da je izgubil smer, obračal v temi glavo sem ter tja in nebogljeno podrsaval z nogami po preprogi v prednji sobi.

»V kuhinjo bi rad,« je rekel. »Nič ne vidim.«

V kuhinji je sedel k mizi. Nič več ni rekel. Sedel je pri mizi in z brezmočnim pogledom strmел dolgo predse. Potem je z glavo na rokah zaspal...

VII.

Tako je dobro, je pomislila. Ne čisto dobro seveda, tako hitro to ne gre. Vendar pa je zdaj dosti boljše. Kaj, če bi se še malo dvignila? Če bi se dvignila tako, da bi lahko sedela? Že dva dni ne vidim nič drugega kot strop in tisto sliko na oni steni. Nikoli je nisem marala, te slike. Zdaj jo pa že dva dni gledam. Če le odprem oči, jo zagledam pred seboj, kakor da me preganja in se mi maščuje za vsa tista leta, ko ji nisem privoščila niti enega samega prijaznega pogleda. Kdo jo je že prinesel? Sama sem jo kupila, to vem. Rekla sem mu, naj jo prinese, kakršnokoli že, nič ne bom izbirala. Komu sem že to rekla? Vem, kaj sem mu rekla, čisto pa sem pozabila, kdo je bil tisti, ki sem mu to rekla: Kar prinesite, kupila bom, kar boste prinesli, in vam plačala, kolikor boste hoteli... Takrat je imela denar. Ampak slika ji nikoli ni bila všeč. Tako strupeno zelena je bila in tako vsiljiva... (zdaj je potemnela in je malo boljša). Vsi drugi so jo hvalili. Nekaj novega. Rekli so: nekaj novega, kaj ne vidiš, ta pogum in te barve! Ona pa vsega tega ni videla. Slika ji ni bila všeč, všeč pa ji je bilo, da so sliko hvalili... Oh, kako sem bila neumna! Hvalili so to mojo sliko, moje vino, moje obleke, hvalili so vse, kar sem jim postavila na mizo, in tudi moje petje. Kaj sem res kdaj dobro pela? Kaj sem se res tako lepo

oblačila, da niso mogli mojih oblek nikoli dovolj prehvaliti? In kako so občudovali moje lase! Moje dolge, goste črne lase. Druge so si jih dale ostriči, jaz pa sem nosila kite. Kako debele in težke kite.

Nasmehnila se je. Ženska v postelji se je nasmehnila in to je bil njen prvi nasmeh, odkar je legla v posteljo. Bilo ji je dobro. Hipoma je začutila, da ji je dobro. Predvsem tista tesnoba. Ta jo je najbolj namučila. Zdaj tudi te ni. Čisto dobro ji je in niti sama ne more povedati, kdaj se je to zgodilo, da ji je spet dobro in da si je po dveh dneh spet zaželela vse tisto, kar je izgubila, ko je legla v posteljo in se zaprla v sobo. Šla bi na vrt. Poklicala bi Ivico in šla z njo na vrt. In jedla bi. In kavo bi pila. Kdaj je bila Marta pri njej? Ko je odprla vrata, je zadišalo po kavi. Kdaj je bilo to? Pred eno uro?

Zadremala sem, je pomislila. Bogve, koliko je ura? Tista na steni stoji. Nihče je ni navil. Pozabili so nanjo in jaz se nisem spomnila, da bi rekla Marti, naj jo navije. Mogoče je že pet. Če bi se malo dvignila, tako, da bi lahko sedela, bi takoj vedela, koliko je ura. Po oknu. Po svetlobi zunaj... Dvignila se je, sedla in si pod hrbet podvila blazino. Ni bilo še pozno. In bilo ji je prav, da še ni pozno. Dokler je bilo zunaj svetlo, ji je bilo lažje. Večerov pa se je bala...

Oh, si je rekla smehljaje. Zdaj vem. Zdaj ga čisto natanko vidim pred seboj. Bil je zelo mlad, tako zelo mlad in tako smešen s svojo redko črno bradico. Prišel je k meni in me vprašal, če bi kupila katero izmed njegovih slik. Zasmejala sem se mu in ga gledala. Sliko? Kakšno sliko? Ne kupujem slik, sem mu rekla. Še nikoli nisem sama nobene kupila. Prav nič se ne spoznam na slike. Tudi on me je gledal. Gledal me je resno, tako, kot gledajo mladi ljudje, ki še verujejo vase in ki še vedo, kaj hočejo. Pa ne samo tako. Bila sem mu všeč. To sem dobro videla. Nisem se mogla zmotiti, tako me je gledal, in to njegovo občudovanje v očeh me je prisililo, da sem se mu skoraj nehote zlagala. Zlagala, ko sem mu rekla, da ga poznam in da sem ga nekje že videla. To ga je opogumilo. Nasmehnil se je. Hvala, je rekel. Nasmehnil se je in mi rekel hvala. Bil je vesel. Kje pa ste me videli? je vprašal. Šele dva dni sem tu... dva dni, nič več. Pomislila sem. Mogoče sem celo zardela. No, sem rekla. Nekje sem vas že videla. Sicer bi vam tega ne rekla. Še vedno sva stala pri vratih. Mislila sem na to, da bi ga povabila v stanovanje, in bi to skoraj že storila. Zdaj pa sem to misel hitro odgnala. Rada bi se ga čimprej odkrižala. Fant z bradico pa je to menda začutil, zakaj rekel je: Neki vaš prijatelj me je poslal. Trdil je vsaj, da je vaš prijatelj. Moj prijatelj? Začudila sem se. Kaj je bil to res kak moj prijatelj? Spet se je nasmehnil. No, bil je kapetan

Korda. Saj je vaš prijatelj, kaj ne? (Seveda. Kdo drug kot ta. Kapetan Korda. Samo on je tak, da se rad druží s takimi smešnimi fanti s črnimi bradicami. Kapetan Korda torej!) Malo sem bila jezna in sem rekla: Kje vas pa čaka? Poslal vas je k meni in vas kje za vogalom čaka, kaj ne? Ali pa v kakšni gostilni tu blizu... To pa ne, je odvrnil fant z bradico. Nikjer me ne čaka. Res sva nekaj popila... čaka me pa ne. Prestrašila sem ga. Ves pogum mu je uplahnil. Zmeden in prestrašen je stal pred menoj. Potem ne bo nič, je zajecljal. Mislil sem...

Mislil je... Ta Korda, ta lisjak stari! Kako me je dobro poznal! Vedel je, da mu ne bom odrekla. Skupaj sta pila in ga je poslal k meni, tega smešnega fanta s črno bradico. Vedel je, oh, kako dobro je vedel, da mu ne bom znala reči ne, da bom kupila sliko in ga povabila na večerjo. In res sem rekla: Prav. Kar prinesite. Pridite zvečer na večerjo in prinesite tisto sliko. Kakršnokoli hočete, nič ne bom izbirala... Kako dobro je plesal in kako lep glas je imel! Kapetan Korda. Lepi kapetan Korda. Vse se mu je posrečilo z menoj: naučil me je plesati in oblačiti, pela sem z njim in ni mi dovolil, da bi si dala ostriči lase, vse to in še marsikaj, le jahati me ni nikoli naučil. Jahati... Dvignila je obe roki in si z dlanmi za trenutek pokrila obraz. Stari, že na pol pozabljeni spomini. Ne bi smela misliti nanje. Morala bi jih povsem pozabiti, kot je pozabila že na marsikaj. Ta dva dni pa so silili k njej od vsepovsod in se jih ni mogla otresti. Vsa ta njena soba jih je bila polna. Njena soba. Zaprla je oči. V njej je rodila Petra. Prav tu, kjer zdaj leži, je rodila Petra. Bilo ji je trideset let, nekaj več kot trideset let. Njen drugi porod. Marto je rodila tri leta prej, ne tu, daleč od tu, doma pri materi, v majhni izbici z zamreženimi okni in brez vsake pomoči. Mati je bila preveč prestrašena, da bi ji znala pomagati... Mislila je, da bom umrla. Bila je prepričana, da ne bom doživela jutra. Ne jaz in ne otrok. Moj nezakonski otrok. Oh, kako je bilo vse tisto strašno in neumno! Dva meseca sem se skrivala v sobi pri materi, pri materi, ki ni mogla verjeti, da sva ostali z otrokom živi, in ki je komaj čakala, da bom odšla iz njene nizke izbice z zamreženimi okni, iz izbice in iz vasi... Kako vse drugače je bilo, ko je rodila Petra! Ko je bilo vsega konec (porod je bil težak, dosti težji kot pred tremi leti) in je babica odprla vrata v njeno sobo, je najprej zagledala njega, fantovega očeta. Stal je med razsvetljenimi vrati, majhen, v črni svečani obleki (bil je tako ubog v njej!) in ves prepaden zaradi dogodka, ki se je pred nekaj trenutki zgodil pred njim za zaprtimi vrati. Ves čas se ni ganil od njih in je skoraj več pretrpel, kot je pretrpela ona sama — ko ga je zagledala, je jokal, snel si je naočnike in je jokal, stal je tam med vrati in ni

mogel storiti niti koraka... Peter, njegov sin! Imel ga je rad, Imel ga je neizmerno rad. Kaj vse bi storil zanj, za svojega Petra!

Ženska v postelji se je zganila. Ne, tega ne. Ta spomin je bil zanjo pretežak, da bi si ga želela priklicati iz pozabe. Peter in oče. Tu, v tej sobi. Takrat je bila to njegova soba. Soba Petrovega očeta. Tu je ležal, ko je umiral. Dva tedna je umiral in ni mogel umreti. Na tej postelji, kjer leži zdaj ona, je takrat umiral in se boril z boleznijo, z vodo v sebi, z vodo v nogah in v prsih, z vodo, ki mu je zalivala srce in ga dušila. Štirinajst dni ga je dušila. Potem je umrl... Ampak to ni bilo tisto, na kar ni hotela misliti. Takrat je bil še zdrav. Bolezen je prišla nenadoma, čez noč, tisto pa je bilo malo prej, samo nekaj dni prej, bil je v svoji sobi, v tej sobi, kjer je zdaj ona, oba s Petrom sta mislila, da spi (takrat je vsako popoldne spal), ko sta ga zaslišala. Zakričal je. Nenadoma je zakričal. Prisluhnila sta. Otrpnila sta in prisluhnila. Fant jo je pogledal in prebledel. Potem je rekel:

»Zakaj kriči? Povej, zakaj kriči?« Zdaj sta razločila natanko, kaj je oče kričal. Moral je stati pri oknu, da sta ga tako natanko slišala. Stal je pri oknu in kričal:

»Pomagajte... žena me bo ubila. Pomagajte... žena...« Stal je pri oknu in tako kričal na cesto. »Žena me bo ubila...«

Ona ni zmogla niti kretnje. Čutila je, kako ji zastaja dih in čutila, kako ji nekaj mrzlega polzi po hrbtu. Fant jo je še vedno gledal. Bilo mu je osemnajst let. Bil je visok in suh, s svetlimi, plavimi lasmi in dolgimi rokami. Bil je bolj visok, kot je mislila. In te svetle, plave oči, ki so jo gledale, so bile svetlejšče in bolj plave, kot je mislila. In roke bolj dolge in bolj močne, ne več otroške, ne-bogljene roke, kot je še pred nekaj trenutki mislila. Potem se je obrnil od nje in je ni več gledal. Šel je od nje proti vratom, šel je počasi in trdo, s trdim vratom in trdimi nogami. Šel je čudno odločno, kot bi ga gnala neka tuja, od njegove volje neodvisna sila, ki ji je moral slediti in pred katero je bil čisto nemočen...

Nisem ga ustavila. Nisem stekla za njim in ga ustavila. Potem je bilo že prepozno. Ubogi fant! Bilo je prepozno, ko sem prišla tja. Bil je njegov oče, zakaj nisem stekla za njim in mu rekla, da je to njegov oče in da ne sme storiti tistega, kar je mislil storiti. Vse sem vedela že vnaprej. Že takrat, ko me je prvič pogledal, sem vedela, kaj misli storiti. In nisem stekla za njim in ga ustavila. Nič nisem storila, da bi ga ustavila...

Ko je prišla tja, je fant že zbežal iz očetove sobe. Videela ga je, ko je odprl vrata in mimo nje stekel iz stanovanja. Ni ga poklicala. Vrata v očetovo sobo je pustil odprta. In tam, pod oknom je ležal

njegov oče. Ležal je v belem spodnjem perilu, z odprtimi očmi in kakor začuden nad vsem tem, kar se je z njim zgodilo. Ko jo je zagledal, je obrnil glavo k njej in se ji očitajoče nasmehnil. Potem je tiho rekel:

»Udaril me je... pomisli, tako me je udaril, da ne morem več vstati.«

VIII.

Jutro je bilo čisto tiho. Jutro, kakršnega ne moreš pozabiti. In če pomisliš nanj, ne vidiš pred seboj samo tistega jutra, svetlomodrega, še malo zameglenega neba, rosnih šip in matere, ki stoji ob tvoji postelji in se ti smehlja s smehljajem, ki ti prinaša v nastajajoči dan prve sladke slutnje o vsem, kar te čaka in kar boš doživel ta dan, ki se je začel z njenim smehljajem, z modrino poletnega jutra in rosnimi šipami, ob vseh teh podobah vstaja v tebi še nekaj, neko praznično in radostno občutje, ki ima svoj okus in svoj duh, svojo barvo in svoje obrise — občutje, ki združuje v sebi vso tvojo mladost, vsa jutra in vse dni, zasneženo vejico stare češnje, ki jo gledaš skozi veliko šolsko okno, bel kamenček, ki si ga našel v produ ob reki in ga skrivaš ponoči pod vzglavjem, materine razčesane lase v ogledalu in goro praznih zabojev na dvorišču, kamor se zatekaš v urah, ko bi bil rad sam.

Tako jutro je bilo takrat. Preden ga je mati poklicala, je bil že buden. Slišal jo je, ko je prihajala in kako je nalašč loputala z vrati, da bi ga zbudila. To jutro je to smela. To jutro ji je bilo vse dovoljeno in nič bi ji ne zameril, če bi mu potegnila celó odejo s postelje. To jutro že ne. Zamizal je in se nasmehnil. Bila je že v sosednji sobi pri Marti. Tudi ta je bila že budna. Potem je odprla vrata v njegovo sobo in na ves glas zaklicala:

»Ura je pet, Gremo.« In še enkrat: »Ura je pet, Gremo. Si slišal?«

Seveda je slišal. Slišal je tudi Marto, ki je vstajala s postelje in njene boste noge, ki so se pridružile materi pri vratih. Slišal je služkinjo, ki je v kuhinji ropotala s posodo. In slišal, kako je Marta smeje in neučakano rekla:

»Naj ga odkrijem, mama? Oh, kako bo zarjul! Daj, mama, naj ga odkrijem!«

Mizal je in se smehljal. Vse telo mu je bilo napeto. Ko bosta prišli bliže, bo skočil pokonci in ju prestrašil. Oh, kako bo zarjula, je pomislil. Potem ga ne bo nikoli več odkrila. Potem se bo bala, da bi ga kdaj še odkrila. Mati pa je rekla:

»To ni dobro zanj. Saj veš, kakšen je.« Slišal je, kako sta se mu približali. Obstali sta pred posteljo in ga gledali. Bilo mu je žal, da ga

Marta ni poskušala odkriti. Tako bi se ji lahko maščeval, maščeval za vsa tista jutra, ko se je pritihotapila v njegovo sobo in ga mahoma odkrila. Bil je ves trd od strahu, ko ga je tako nenadoma odkrila, in brez moči, ko se mu je potem smejala in mu ušla, še preden se je zavedel. Stali sta ob postelji in se nista premaknili. Slišal je njuno dihanje in ptico, ki je prhnila mimo odprtega okna. In je pomislil: Tukaj je Marta in tam mama. Marta je bliže. Tako diha Marta. Stegnem roko in jo dosežem. Ne bo me odkrila. Ne bo mi treba skočiti pokonci in ju prestrašiti... in Marta ne bo zarjula. In ko je na to pomislil, mu je takoj odleglo, še je mižal, roka pa se mu je sama od sebe izvila izpod odeje in se mehko sprožila proti Marti. S prsti je otipal nekaj toplega in voljnega. Bila je Martina rama. Bila je v spalni srajci in to, česar se je s prsti rahlo dotaknil, je bila njena gola rama, še vsa topla od spanja. Potem je odprl oči in se obema nasmehnil. Marta pa je zaklicala:

»Kaj ne spiš?«

On pa: »Kaj si res mislila, da spim? Vse sem slišal.«

»Ti si pravi,« je rekla mati in sedla k njemu na posteljo. »Zakaj pa se ne oglasiš, če te kličem? Voz bo vsak čas tukaj. Moral bi biti že oblečen.« Sama je bila samo na pol oblečena, v ozkem rjavem krilu in brez bluze. Dolgi, nepočesani lasje so ji padali preko ramen do srede zagorelega hrbta.

Rekel je: »Kaj pa konj? Bo prišel Korda s konjem?«

»Bo,« je rekla mati. »Prišel bo s konjem. Mi trije pa gremo z vozom. Če se boš še malo obotavljal, boš moral ostati doma. Voz te ne bo čakal.«

On pa: »Saj bom lahko jahal, kaj ne?«

Mati se je smehljala. »Seveda boš lahko jahal,« je rekla in ga smehljaje gledala. »Tja se boš peljal z vozom, nazaj boš pa jahal.«

»Spreдай, na sedlu pri Kordi?«

»Tam, ja,« je rekla mati. »Če boš le pri miru.«

Zasmejal se je. »Kaj misliš, da je tako jahanje kaj posebno težkega. Še nikoli nisem padel...«

»Bal si se pa le,« je rekla Marta. »Videla sem, kako si se bal. Še ganiti si nisi upal.«

Zamahnil je z roko. »To je bilo prvič,« je rekel. »Prvič je zmerom hudo. Saj še ne veš, kakšnega konja imaš pod seboj... No, kar poskusi, pa boš videla.«

»Voz bo vsak čas tukaj,« je rekla mati. »Napravita se. Nihče vaju ne bo čakal.«

»Kje pa bomo jedli?« je rekel Peter, vrgel s sebe odejo in se prevrnil z glavo naprej k materi. »Kje na kakšnem travniku, kaj? Kar na travi. Pomisli, kako bo to imenitno! Na mizi lahko jemo vsak dan...«

»Seveda bomo jedli kje zunaj,« je rekla mati. »Če le ne bo dežja...«

»Kakšen dež neki,« je zaklical Peter. »Dežja ne bo. Vem, da ne bo dežja. To se kar name zanesi. Pogledal sem skozi okno... ne more biti dežja. Niti ena sama kapljica ne bo padla... Veš, zakuril bom ogenj. To že znam. Pekli bomo krompir in Korda bo potem kaj zapel. Okoli ognja bomo sedeli. Si že kdaj sedela pri ognju?«

»Kaj vse ti pride na misel,« je rekla mati in si potegnila njegovo toplo glavo v naročje. »Jahal bi rad. Ogenj kuril. In Korda ti naj bi kaj zapel. Želiš mogoče še kaj?«

Obrnil je glavo v materinem naročju in ji pogledal od spodaj v obraz. Kako rad jo je tako gledal! To je ostalo v njem. Še od takrat je to ostalo v njem, ko ga je zjutraj prihajala buditi in ga potem na rokah odnesla v kuhinjo. Takrat ji je vsakokrat rekel: »Še malo, prosim. Še skozi jedilnico... še skozi to sobo.« In ga je nosila. Vsako jutro je hodila z njim po vseh sobah, njemu pa ni bilo nikoli dovolj in je pred vsakimi vrati moledoval: »Še enkrat tu skozi... samo še enkrat.« In tako je rekel tudi zdaj:

»Oh, veš kaj... odnesi me tako v kuhinjo. Saj nisem težak. Nič več kot do kuhinje. Hočeš? Potem bom takoj oblečen.«

»Kaj to res hočeš?« je rekla mati. »Kaj nisi že prevelik za take reči?«

»Oh, ne,« je zaklical. »Kar odnesi me... res, kar odnesi me. Čisto lahkega se bom naredil.«

In ko je mati vstala, se je stisnil k njej in takoj nato ga je kot še nikoli dotlej vsega prevzelo tolikšno občutje sreče, da je nenadoma, z licem na materinem vratu, neslišno zahlipal...

IX.

Stekla je tja. Kaj je padel? Našla ga je res na tleh, zleknjenega po preprogi, s kurjim peresom v gostih svetlih laseh. Ni padel. Nič mu ni bilo. Ko jo je zagledal, se ji je nasmehnil in ji pomežiknil. Bil je na preži. Obstala je in ni nič rekla. Vrnila mu je nasmeh in je bila čisto tiho, ker je takoj uganila, da je na preži in da je nekje v bližini zapazil divjo zver. Najbrž leoparda. Že dva dni ga je sledil in ga še ni mogel ubiti. Ležal je pred njo na preprogi, brez srajce, bos in s kurjim

peresom v laseh. Eno roko je imel iztegnjeno. To je bila puška. Meril je z njo nekam proti kuhinjskim vratom. Tam je bil torej ta njegov leopard! Potem je izprožil in zavpil: »Bum... Zadet.« In se obrnil k njej. »Si videla? Poklical sem te, ker sem bil siguren, da ga bom zadel. Lep plen, kaj?«

»Res je lep.« je rekla. »Kaj je leopard?«

Skočil je pokonec in se zasmel. »Kakšen leopard neki! Kaj ne vidiš, da sem že oblečen v njegovo kožo? Zjutraj navsezgodaj sem ga položil.«

»Pa res.« je rekla. »Slabo sem pogledala. Kaj si pa zdaj ubil?«

»Leva. Dvakrat me je ugriznil v nogo, preden sem opravil z njim. Kje pa je oče, da mu ga pokažem?«

»V službi.« je rekla. »Obljubil je, da bo pred šesto doma.«

»Ta naš oče... nikoli ga ni, kadar bi ga človek potreboval. Kaj misliš, da je res v službi? Popoldne vendar ni službe. Gotovo se kje potepa.«

Ta fant! Kaj vse ti zine! Boris bi se smejal, če bi ga slišal. Bilo mu je všeč, da je fant tako govoril in kadar je bil doma, sta skupaj streljala po stanovanju. Oba brez srajc, bosa in s kurjim peresom v laseh. Lomastila sta po vseh sobah in vpila, da so jo bolela ušesa. Primož je pobral svojega leva, ga vrgel čez ramo in z upognjenim hrbtom odšepal v svojo sobo. Potepa? Seveda se potepa. Boris se je vedno rád potepal. Ko sta bila še sama, brez Primoža in Ivica, se je potepala z njim. Vsako popoldne sta ušla iz stanovanja in se potikala, kjerkoli je bilo. Po cestah in po parku. Najrajši pa po predmestnih ulicah, kjer nista nikogar poznala in kjer so ljudje posedali na stolih pred hišami. Tam jo je Boris prijel za roko. In če je bila ulica prazna, sta se ustavila in se poljubila. Kako rad jo je takrat Boris poljubljal. Nekoč jo je poljubil v gledališču. Med predstavo se je nenadoma sklonil k njej in jo poljubil na vrat. Skoraj bi vzkliknila. Če je ne bi tako močno stisnil za roko, bi gotovo vzkliknila. Primož jo je spet poklical. Zdaj iz svoje sobe. Bolela ga je noga. Noga, kamor ga je dvakrat ugriznil lev, preden ga je zadel. Morala mu je popihati rano in ga obvezati. Fant je ležal pred njo na postelji, stiskal zobe in ko je končala, je kot z največjo muko odprl usta in zašepetal:

»Povej očetu, da sem se dobro držal... da nisem niti enkrat zajavkal, ko so mi odrezali nogo. Naj se kar vrne, mu reci. Ta lev ga ne bo več plašil in ne bo mu treba več bežati pred njim. Zdaj je hiša varna. In če hoče, mu podarim kožo. Meni je dovolj leopardova...«

Ni se nasmehnila. Tako je govoril tudi Boris. Ni se smela nasmehnuti. Fant bi ji zameril. Zamerila bi ji oba, če bi se drznila

nasmehniti se njuni lovski govorici, ki sta jo uporabljala pri svojih igrah. Rekla je:

»Tako j ko se vrne, mu bom povedala. Saj te lahko obišče, kaj? Gotovo ga bo zanimalo, kako si ubil leva.«

»Če bom pri zavesti... če bom le mogel govoriti. Vročina me kuha. Žejen sem. Požirek žganja bi mi rešil življenje.«

Tudi na to se je morala spoznati. Kakor da bi šlo zares, natanko tako je morala storiti, steči iz sobe in se v trenutku vrniti s skodelico kompota. Privzdignila mu je glavo in fant je popil kompot miže, hlastno in z drobno gubico med očmi, ki je pričala, kako težko mu je in kako blizu je že nezavesti. Potem je po prstih odšla iz sobe. Nikjer nobenega glasu. Ivica je zaspala. Tudi mati je morebiti zadremala. Mislila je na Borisa. Nekdaj se ji je zdelo, da ga nikoli ne bo mogla vzljubiti. Bil je tako otročji, tako mlad in tako nepremišljen. Prinašal ji je rože in jo čakal na ulici, po kateri je hodila domov iz službe. Takrat je bila še v uniformi, bila je še v vojski, s prevelikimi škornji na nogah in z lasmi, ki so bili še vedno ožgani od ročne bombe. In taki — v uniformi in prevelikih škornjih — je on prinašal rože. Čakal jo je na ulici in rože, ki jih je držal pred seboj, je imel zavite v svilen papir. Pustila je, da jih je nesel tako vso pot, skozi vse mesto do njenega doma. Šele tam, na cesti pred hišo mu jih je vzela iz roke in jih odnesla v svojo sobo. Bilo ji je žal za to. Takrat še ne. Kmalu potem pa ji je bilo žal, da ga je pustila s tistimi rožami skozi vse mesto. Takrat pa je mislila drugače. Bila je še v uniformi in je mislila, da ne sme sprejemati rož in da je smešna z njimi na cesti. Pa ne samo zaradi rož. Te je imela rada. Tem se ni mogla odreči. Bilo je še nekaj, na kar je takrat mislila drugače. Danes je poročena in ima Primoža in Ivico, takrat pa na poroko še pomisliti ni hotela. To je rekla tudi Borisu. To mu je rekla potem, ko jo je vprašal, če bi se poročila z njim. Ni ji verjel. Čakal jo je na ulici pred pisarno, ji prinašal rože in ji ni verjel. Bil ji je všeč. Hodila je z njim v gledališče in v kavarno. Skoraj vsak večer je bila z njim. Nikoli pa ga ni povabila k sebi domov. Pričakovala je, da ji bo za to rekel, da jo bo prosil, če sme priti k njej na dom. Vendar ji tega ni rekel. Nikoli je ni prosil, da bi ga povabila k sebi domov. Le enkrat samkrat ji je rekel: »Kakšna pa je tvoja soba? Rad bi jo videl. Je v njej še kaj razen železne vojaške postelje in pod njo zajca za slačenje škornjev?« Ni je razumel. Bil je še preveč mlad in preveč otročji, da bi jo lahko razumel. Zato mu tudi ni nikoli povedala, zakaj je bila takrat takšna in zakaj ni marala niti pomisliti na to, da bi se poročila. Tudi potem, ko sta bila že poročena, mu tega ni mogla povedati. Potem je bilo že prepozno. Potem...

Nekaj jo je ustavilo. Kaj je res že ves čas stala pred ogledalom, ne da bi se zavedala, da stoji pred njim, in da je v tem ogledalu njen obraz, ki ga njene oči niso videle? Šele ta trenutek se je zagledala v njem. Dvignila je glavo in se nasmehnila. To staro, porumenelo ogledalo! Nihče se ni rad videl v njem. Obesili so ga sèm, v prednjo sobo, kjer je bilo najbolj mračno in kjer se ni nihče nikoli domislil, da bi se pogledal vanj. Takšna vendar ni. Ta vrat. Tako suh in siv. In te lase. Imela je vedno lepe lase. Lepe plave lase... Rekel ji je, da so mu všeč njeni plavi lasje. Kdaj ji je to rekel? Obe roki ji je položil od zadaj na rame in jo poljubil na lase. Komaj da se je je z ustnicami dotaknil. V šipi pred seboj je videla njegov obraz in obe njegovi roki, ki ju je položil na njene rame. Bilo je nekaj mesecev pred koncem vojne. Nekje blizu Črnomlja. V neki vasici blizu Črnomlja. Dva tedna je ostal v tisti vasici, v isti hiši kot ona. Potem ga je videla samo še enkrat. Takoj po vojni. Takrat je bil že v civilu. Ga je iskala? Vedela je, kje bi ga lahko našla, a iskala ga ni. Vse druge bi lahko poiskala, vse tiste, ki se je v vojni srečala z njimi, njega pa ni mogla. Zdaj ga je srečala v pisarni, v sobi vojaškega urada, kjer je bila v službi, prišel je po neke dokumente in prišel je naravnost v njeno sobo. Če bi ga pričakovala, bi ji bilo lažje. Tako pa se je vsa zmedla in ni niti slišala, kaj ji je govoril. To je bilo vse. In vendar je mislila, da bo drugače. Da ga bo še kdaj srečala. Potem ga je res iskala. Še potem, ko ji je Boris že prinašal rože in jo čakal na ulici pred pisarno, ga je iskala. Hodila je mimo hiše, kjer je mislila, da stanuje. Samo to. Nič drugega. Ni ga več videla. Ime mu je bilo Iztok. To je bilo njegovo partizansko ime. In to ime je imela zelo rada.

Potem je bilo res že prepozno. Dvakrat prepozno. Iztoka ni bilo več. Iztok je izginil, ostalo je samo njegovo ime, njegovo partizansko ime, ime Iztok, ki je še vedno mislila nanj. Vse drugo pa se je izgubilo. Kako naj bi potem vse to pripovedovala Borisu? Boris je ostal. Ostal je tak, kakršen je bil. Mlad in otročji. Mlad in nepremišljen. S svojim lovom po sobah, brez srajce in bos. In s kurjim peresom v laseh. On se ji ni izgubil. Zanj ve, kje je in kaj dela. Ko bo prišel, ga bo poljubila in mu kaj rekla. Njega lahko poljubi in mu kaj reče... Od Iztoka pa je ostalo samo še ime.

Obrnila se je in stopila od ogledala proč. V sobi pri materi se je nekaj zganilo. Bilo je slišati, kakor da je mati vstala in da se bliža vratom. Ni hotela, da bi jo zalotila pred ogledalom. Nagnila je glavo h ključavnici in prisluhnila. Kaj je mati res vstala s postelje? Čez trenutek so se vrata odprla. In med njimi se je prikazala materina drobna in toga postava, oblečena v ohlapno in izprano domačo haljo.

Komaj da je še odmaknila glavo. Mati je gledala mimo nje. Kaj ji je? je pomislila skoraj s strahom. Kaj hoče tukaj? In zakaj je vstala? Ozrla se je tja, kamor je mati še vedno strmela. Tja, kjer so bila na oni strani prednje sobe velika steklena vhodna vrata. Mati je strmela tja in rekla:

»Mislim, da je Peter. Skozi okno sem ga videla. Mislim, da je zares on.«

»Pojdi nazaj v posteljo,« je rekla Marta. »Lepo te prosim, pojdi vendar nazaj v posteljo. Če je res Peter...«

Mati se je nasmehnila. Gledala je tja proti steklenim vratom in se nasmehnila. »Seveda je on,« je rekla tiho in zbrano. »Stala sem pri oknu in ga videla. Peter je.« Brž nato pa se je vsa obrnila k njej in skoraj jezno in nestrpno zaklicala: »No... kaj pa še stojiš... pojdi in mu odpri! Odpri mu vendar!«

(Odlomek)